

KÖZELKÉP

A szociális területen tanuló felsőoktatási hallgatók életpálya tervei egy kelet-magyarországi pilotkutatás tükrében

MOHÁCSI MÁRTA¹ – FÉNYES HAJNALKA²

ABSZTRAKT

Tanulmányunk Magyarország második legnagyobb egyetemén a szociális képzésben tanuló hallgatók karrierterveit tárja fel egy kérdőíves pilotkutatásban (N=90), de ezzel összefüggésben kitérünk a diákok magánéleti terveire is. A lekérdezés teljeskörű és papír alapú volt, és a megcélzott hallgatók 60%-át sikerült elérni. Kutatási kérdéseink, hogy jelenleg milyen prioritásai vannak a diákoknak, mit jelent számukra a karrier és a család, valamint mi befolyásolhatja őket. Kíváncsiak voltunk arra is, hogy mennyire fontos számukra a karrier és a család, mennyiben tartják összehangolhatónak, valamint hogyan időzítik őket. Elemzésünkben a diákok neme és családi állapota szerint is végeztünk összevetéseket, módszereink kontingencia táblák, varianciaelemzés és feltáró faktorelemzés voltak. Kutatási eredményeink szerint a hallgatók körében megjelent a karrier modern önzérelt típusa, és az egyetemisták számára elsődleges volt a saját elvárásaiknak való megfelelés. A családalapítást sok esetben megelőzi a karrierépítési cél. Pilotvizsgálatunk azt is kimutatta, hogy a szociális terület „nőies” jellege ellenére az itt tanuló férfiak körében még mindig a hagyományos nemi szerepeknek való megfelelés a jellemző a karrier és a család fontosságát tekintve. Kutatásunk tanulsága, hogy a leendő munkáltatóknak a HR-stratégiájukat hozzá kell igazítaniuk a fiatalok karrier- és családterveikhez, valamint a szervezeteknek támogatni kell a hallgatókat a megfelelő munkatapasztalatok szerzésében és abban, hogy későbbi karrierterveik megvalósulhassanak.

KULCSSZAVAK: szociális területen tanuló felsőoktatási hallgatók, karriertervek, családtervek, feltáró kvantitatív elemzés, pilotkutatás, Kelet-Magyarország

ABSTRACT

Family plans and career plans among higher education students in the field of social sciences based on a pilot study in Eastern Hungary

Our paper explores the family and career plans of social sciences students at Hungary's second largest university based on a questionnaire-based pilot study. Nowadays, careers include more than the traditional vertical promotion within an organisation, as seen from the emergence of

¹ Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Szociológia és Szociálpolitika Tanszék;
e-mail: mohacsi.marta@arts.unideb.hu

² Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Szociológia és Szociálpolitika Tanszék;
e-mail: fenyves.zsuzsanna@arts.unideb.hu

KÖZELKÉP

the self-directed “protean” career type, which prompts organisations to adapt to individuals’ values, attitudes, and own career definitions. In addition, the Kaleidoscope Career Model sets out that individuals adapt their career goals to their life stages. Thus, students’ career and family plans matter to prospective employers. Our results show that a modern self-directed career type has emerged among students, for whom it is a priority to meet their own expectations. In several cases, starting a family is preceded by career goals. Furthermore, despite the “feminine” nature of social sciences, our pilot study shows that male students in the field still tend to conform to traditional gender roles regarding the importance of family and career. Our research implies that prospective employers need to adapt their HR strategies to young people’s family and career plans. Moreover, organisations should support students in gaining relevant work experience and in achieving their subsequent career plans.

KEYWORDS: *higher education students studying social sciences, career plans, family plans, exploratory quantitative analysis, pilot study, Eastern Hungary*

Bevezetés

Tanulmányunk célja a szociális területen tanuló felsőoktatási hallgatók életpálya terveinek feltárása egy kelet-magyarországi pilotkutatás tükrében. A „kaleidoszkóp karrier-modell” (Sullivan – Mainiero 2007) szerint napjainkban az egyének a saját életútjuk eseményeihez igazítják karrierjüket, ami indokolja a karrier- és családtervek együttes vizsgálatát. Emellett a szakirodalom szerint megjelent a karriermódell azon típusa is, mely a hagyományos szervezetben belüli vertikális előrelépés (Arthur – Khapova – Wilderom 2005) helyett a proteín, önzérelt karriert (Hall 1976, 1996, 2002) állítja középpontba. Ennek egyik következménye, hogy a leendő munkáltatóknak figyelembe kell venni a felsőoktatási hallgatók karrier- és családterveit, és ez egyfajta kockázati tényező lehet számukra.

A bolognai reformot követően a diákokra jellemző az utilitarista szemlélet, és fontosabbá vált számukra a karriertervezés és -építés már az egyetemi évek alatt. Emellett napjainkban az egyetemeknek is fontos céljává vált a diákok foglalkoztathatóságának növelése (Teichler 2011). A diákok már az egyetemi éveik alatt is építhetik karrierjüket, a szakmai gyakorlatok vagy a tanulás melletti fizetett- és önkéntes munkavállalás által (Fényes – Mohácsi – Pusztai 2021).

Kutatásunk egyik újszerűsége célcsoportunk, a szociális területen tanuló egyetemi hallgatók, mivel a szociális szakma egy nőies területnek számít, illetve a szociális területen nem olyan magasak a bérek, mint a versenyszférában (Feith – Kovácsné – Balázs 2006, Belényesi 2013), így kérdés, hogy ezen a speciális területen milyenek a diákok karrier- és családtervei. Emellett az eddigi országos kutatások (Engler 2018, 2020) elsősorban az egyetemisták család- és párkapcsolati terveire, valamint a gyermekvállalási terveire fókuszáltak, míg a jelen kutatás ezt a témát csak annyiban érinti, hogy ezek is befolyásolhatják a fiatalok munkahelyi karrierelképzeléseit. Kutatásunk fókusza a diákok szakmai karriertervei, amit nyilván összhangba kell hoz-

KÖZELKÉP

niuk magánéleti terveikkel is. Mivel pilotkutatásunk terepe egy kelet-magyarországi egyetem, ahol a diákok társadalmi háttere kedvezőtlenebb, mint az országos átlag, illetve a szociális képzésekben tanulók társadalmi háttere is inkább kedvezőtlen, ezt is figyelembe fogjuk venni adataink értelmezése során.

A dolgozat elméleti részében a szakirodalomra építve elsőként a karrier jelentéséről, modelljeiről, a fiatalok karriertudatosságáról, karrier értelmezéséről és végül a sikeres karriert befolyásoló tényezőkről írunk. A második részben a fiatalok párkapcsolati és gyermekvállalási terveiről, a karrier és család fontosságáról, időzítéséről, valamint a karrier és család összehangolásáról lesz szó, szintén a szakirodalom alapján. Empirikus kutatásunk adatai egy kérdőíves pilotvizsgálatból származnak, melyet egy kelet-magyarországi kutatóegyetem szociális képzéseiben tanuló hallgatók körében végeztünk (N=90). Feltáró elemzésünk legfontosabb kutatási kérdései: Mi fontos jelenleg a diákoknak? Mit jelent számukra a karrier és a család, és mi befolyásolhatja azt? Mi a véleménye a diákoknak a karrier és a család fontosságáról, összehangolhatóságáról és időzítéséről? Milyen különbségek lesznek a válaszokban a diákok neme és családi állapota szerint? Elemzési módszereink a leíró statisztikák mellett feltáró faktorelemzés, illetve kétváltozós elemzések (keresztábrák és varianciaelemzés). Az eredmények bemutatása után, dolgozatunk végén ütköztetjük eredményeinket a szakirodalommal és megfogalmazzuk elemzésünk legfontosabb tanulságait.

A fiatalok karriertervei

Az Idegen szavak és kifejezések szótára szerint a karrier jelentése „sikeres előmenetel, érvényesülés” a Magyar értelmező kéziszótár szerint pedig „foglalkozás, hivatás és pálya”. A karrier egy folyamatra utaló fogalom, illetve a szociológiában egy objektív meghatározottság, amely a társadalmi munkamegosztásban elfoglalt helyhez kötődik (Belényesi 2013).

A hagyományos szakmai definíció szerint a karrier a munkaerőpiaci pozícióban való feljebb jutást jelenti, akár egy munkáltatónál, akár munkahelyváltások során (Arthur – Khapova – Wilderom 2005). Azonban a karrier napjainkban már nemcsak a ranglétrán való felfelé mozgás lehet egy szervezeten belül, hanem horizontálisan, munkakört váltva is nőhet az ott dolgozók elégedettsége és motiváltsága (Soós 2007).

A karriermodellek egyik csoportjában a pályafejlődés áll a középpontban, mely az életkori szakaszokhoz kötődik. Kutatásunk célcsoportját tekintve az egyetemisták a karrier előkészítése, a felfedezés és a felderítés szakaszában vannak (Super 1984, Dessler et al. 2005). A karrier magában foglalja a pályaválasztás előtti eseményeket is. A karrierút szempontjából három döntés a meghatározó: a foglalkozásválasztás, a munkahelyválasztás és a karrierválasztás (Belényesi 2013).

KÖZELKÉP

A karriermodellek másik csoportja szerint napjainkban a karrier egyre inkább önvezéreltté válik („protein career”), és az egyén értékeihez és a szubjektív karrierértelmezéséhez igazodik (Hall 1976, 1996, 2002). Emellett a szervezetnek is az egyéni célokhoz és attitűdökhöz kell igazodniuk (Soós 2007). Hasonló elgondoláson nyugszik a „kaleidoszkóp karrier”, mely szerint nem a munkáltató, hanem az egyén dönt saját karrierjéről, és az egyéni életút változásaihoz és saját vágyaihoz igazítja karrierjét (Sullivan – Mainiero 2007). A karrier során emiatt össze kell hangolni a szervezeti célokat az egyének szükségleteivel, értékeivel, attitűdjeivel és életstílusával. Fontos, hogy a munka és a személyiség jellemzői és kompetenciái összeilljenek (Schein 1996). Napjainkban a hagyományos statikus és lineáris karriermodell mellett megjelent egy változásorientált dinamikus új típusú (nem lineáris) modell (Brousseau et al. 1996). A karrier során lehetnek stagnáló vagy sikertelen szakaszok, emellett nemcsak vertikális felfelé irányuló hanem horizontális mozgások is, illetve jellemzők lehetnek a karriermegszakítások. Míg a férfiakra inkább a hagyományos lineáris karrier, a nőkre a gyermekvállalás miatt inkább a nem lineáris típus lehet a jellemző, emellett különbségek lehetnek a karrier típusában a közszektor és a versenyszféra között is (Belényesi 2013).

A felsőoktatási hallgatók karrierértelmezése a tapasztalatok hiánya miatt még nem kiforrott, bár a diákok fizetett és önkéntes munkavállalása, a szakmai gyakorlatokon való részvétel és a duális képzések során már lehet egyfajta elképzelésük a munka világáról. Tuckman (1974) a felsőoktatásba való belépéskor azokat a hallgatókat tekintette karriertudatosnak, akik aszerint döntöttek a továbbtanulás mellett, hogy az adott végzettséggel milyen karrierlehetőségek és jövedelmek várhatóak. Fényes, Mohácsi, Pally (2021) és Fényes, Mohácsi, Pusztai (2021) kimutatta, hogy a hallgatók egyes rétegeire jellemző a felsőoktatásba való belépéskori karriertudatosság. Emellett a tanulmányok során is jellemző lehet egyfajta karriertudatosság, ha például a tanulmányok melletti fizetett és önkéntes munkavállalás során fontos motiváló tényező a munkatapasztalat-szerzés, a hasznos kapcsolatok és munkaerőpiaci tudások és skillek szerzése.

A Sonda Ipsos közvélemény-kutató cég 2012-ben végzett kutatása szerint (Sonda Ipsos 2012), melyben magyarországi 15–25 év közötti fiatalokat kérdeztek meg (500 fős reprezentatív minta, személyes megkereséssel) azt mutatta ki, hogy a fiatalok felét nem jellemzi a karriertervezés, inkább spontán módon élik az életüket. Azonban a magasabban iskolázott fiatalok és a nők inkább törődnek a jövővel, és inkább akarnak erőfeszítéseket tenni a sikeres karrierjük érdekében. A karrier jelentése a fiatalok szerint elsősorban a sikeres életút a munka világában és a magas fizetés, de magasabban iskolázottak a nagyobb társadalmi elismerést és presztízst valamint a munkával való nagyobb elégedettséget is említették. A karrier anyagi vonzatát a férfiak fontosabbnak tartották, mint a nők, míg a munkával való nagyobb elégedettséget a nők tartották inkább fontosabbnak.

KÖZELKÉP

Karcsics (2008) a fiatalok közül csak a felsőoktatási hallgatókat vizsgálva azt kapta, hogy a diákok a karriert a munkában elért nagyobb megbecsüléssel, elismeréssel, a pozícióban való feljebb jutással, önmegvalósítással, anyagi biztonsággal azonosították. Emellett előfordult az is, hogy a karrier egyfajta társas kapcsolati forrást vagy a család rovására egyfajta áldozatvállalást jelent.

A sikeres karriert befolyásoló tényezők közül Wolff és Moser (2009) a kapcsolati erőforrások szerepét emeli ki, illetve ezen belül Granovetter (1973) szerint nem az erős, hanem a gyenge kötések (távolabbi ismerősök, melyek az egyén társadalmi csoportjától esetleg eltérnek) segítenek pl. a jobb állások elnyerésében. A vezetői karrier objektív sikerességét leíró modellek mellett a demográfiai változók, a humántőke erőforrások, a motiváltság, a pszichológiai adottságok, valamint a szervezeti tényezők hatását mutatják ki (Judge et al. 1995). Karcsics (2008) vizsgálatában a felsőoktatási hallgatók szerint a karrierre ható tényezők között az összeköttetések és kapcsolatok álltak az első helyen, és ezt követik a tudás és humántőke elemek. A Sonda Ipsos fenti 2012-es kutatásában, melyben nemcsak felsőoktatási hallgatók szerepeltek, a fiatalok a karrierre ható tényezők között elsősorban a saját erőfeszítéseket, a képességeket és motiváltságot hangsúlyozták, de a kapcsolatháló és a családi háttér szerepét is említették (Sonda Ipsos 2012).

A fiatalok családtervei

A rendszerváltás előtt a fiatalok családterveit elsősorban az anyagi szempontok és a szülők házasságot ösztönző attitűdje befolyásolta (Somlai – Tóth 2002). Napjainkban a nemzetközi trendekkel összhangban a családformák pluralizálódnak, terjed az élettársi kapcsolat, a szingli létforma és a házasság nélküli gyermekvállalás, de ennek ellenére a magyarországi felnőtt lakosság családfelfogása továbbra is inkább tradicionális (Somlai 2013, Pongráczné–S. Molnár 2011). Azonban az is megfigyelhető, hogy az utóbbi években csökkent a fiatalok házassági kedve elsősorban a tanulmányok kitolódása (például a felsőoktatási expanzió) miatt. A magasabb iskolai végzettség kitolja a családalapítást és a családalapítási terveket, és ezzel párhuzamosan támogatja az ambiciózusabb karrierterveket (Engler 2018, Pusztai – Fényes – Engler 2022). Magyarországi kutatások szerint a fiatalok ugyan családcentrikusak, de a tervezettnél később és kevesebben házasodnak, és később és kevesebb gyermeket vállalnak (Kapitány 2002, Engler 2014, Engler 2018, Makay – Domokos, 2018). Közép- és Kelet Európa más országaiban is a fiatalok egyre később akarnak elköteleződni, és inkább a házasság és gyermekvállalás nélküli együttélést preferálják (Mucic – Devedžić 2018, Wahhaj 2018).

Az egyetemisták családterveit általában kétgyerekes családmodell jellemzi, de a nők több gyermeket terveznek és többen terveznek házasságkötést is, mint a férfiak (Engler 2018, 2020, Bocsi 2018). Azonban az időzítést tekintve az is kimutatható,

KÖZELKÉP

hogy míg egyes magyarországi kutatások szerint a nők hamarabb akarnak családot alapítani, mint a férfiak (Makay – Domokos 2018), a nemzetközi kutatások ezt nem erősítik meg (Kaufman – Goldscheider 2007), sőt egyes kutatók szerint a nők nagyobb anyagi biztonsága a modern társadalmakban azt eredményezi, hogy éppen az ő családalapítási terveik tolódnak ki jobban (Tucker 2002).

Bár a jelen kutatás nem vizsgálja, de a fiatalok társadalmi háttere is hatással van a családalapítási terveikre, és az ezzel kapcsolatos kutatási eredményeket is figyelembe tudjuk venni eredményeink értelmezése során. Pusztai, Fényes és Engler (2022) például kimutatta, hogyha a fiatal szüleinek kedvezőbb a társadalmi háttere, ekkor is érvényesül a házasságkötés idejét halasztó attitűd. Azonban azt is megfigyelték, hogy a még nem házas fiatalok körében a magasabban iskolázott és jobb anyagi helyzetű családok gyermekei többen terveznek házasságot, mint a többiek, míg az alacsonyabb státuszú szülők gyermekei többen terveznek élettársi kapcsolatot. Ceglédi (2018) kutatása szerint továbbá a rossz háttérük ellenére eredményes felsőoktatási hallgatók kevésbé rendelik alá a karriernek a családalapítást, többen élnek tartós kapcsolatban már az egyetemi évek alatt is, és a gyermekvállalást is korábban időzítik, mint a többiek. Ezzel összhangban Engler (2011) eredményei szerint az alacsonyabban iskolázott szülők gyermekei általában is családcentrikusabbak, mint a magasban iskolázott szülők gyermekei.

A karrier és a család fontossága, időzítése és összehangolása

A kutatások szerint általában az egyetemista diákoknak fontosabb a család, mint a karrier, azonban egy orvostanhallgató nők körében végzett 2004-es felmérés szerint azok időzítését egyszerre tervezik (Feith – Kovácsné – Balázs 2006). Az egyetemisták prioritásai a családalapítást és a karriertervezést tekintve változóban vannak és egyre többen elsőként a karrierjüket akarják megalapozni végzés után, tehát a családalapítás nemcsak a tanulmányok, hanem a karrierépítés miatt is kitolódik, főleg a diplomás fiatalok körében (Mohácsi – Juhász 2017).

Kutatásunkban vizsgáljuk majd az egyetemista fiatalok véleményét a karrier és a család összehangolásának nehézségeiről is. A szakirodalom szerint a család és karrier összehangolása korábban, de napjainkban is nehezebb a nőknek, mint a férfiaknak (Acker 1990), azonban a modern férfi és apaszerepek terjedésével és az apák nagyobb otthoni szerepvállalásával a férfiaknak is problémát okozhat (Sztáray – Kézdy – Drjenovszky 2021, Fényes – Pusztai 2020). A nők munkaerőpiaci hátrányai részben az összehangolás nehézségeiből adódnak (Koncz 2011, Nagy 1997, 2005, Czibere 2008, Czibere – Csoba 2011). Azonban az is kimutatható, hogy a nők bére Kelet-Európában a gyermekvállalás előtt is jóval alacsonyabb, mint a férfiaké összevetve a nyugati országokkal, ahol csak a gyermekvállalás után válik jelentőssé a különbség (Lovász et al. 2018).

KÖZELKÉP

A kutatás módszertana

2022-ben egy pilotvizsgálatot („A fiatalok életpálya tervei” kutatás) végeztünk Magyarország második legnagyobb egyeteme szociális képzéseinek hallgatói körében. A lekérdezés teljeskörű és papír alapú volt. A kérdőívet évfolyamonként és szakonként egy-egy tanórán az éppen jelen lévő hallgatók töltötték ki (N=90). A kutatásban a szociológia és szociális munka BA, valamint a szociológia MA szak hallgatói alkották a populációt, és az összes évfolyamról sikerült lekérdezni hallgatókat.³ A kitöltési arány a teljes évfolyamok létszámára vetítve 60%-os volt. Megjegyezzük, hogy ugyan pilotkutatásunk reprezentálja, ha nem is teljeskörűen, az adott egyetem szociális képzésén tanuló hallgatóit, de általánosítani csak erre a populációra tudunk (lásd később majd a kutatás korlátait). Emellett a pilotkutatások nem alkalmasak hipotézisek tesztelésére, hanem a mérőeszköz (kérdőív) pontosítására, nagymintás kutatások előkészítésére használják, és körülbelül 50 főben határozzák meg annak minimális elemszámát (In 2017). Éppen ezért ebben a dolgozatban nem foglalmazunk meg hipotéziseket csak kutatási kérdéseket, bár az összegzésben összevetjük eredményeinket a szakirodalmi állításokkal.

Az elemzés során a vizsgált kutatási kérdések:

1. Milyen prioritásai vannak jelenleg a diákoknak?
2. Mit jelent számukra a karrier és milyen tényezők befolyásolhatják?
3. Mit jelent számukra a család és mi befolyásolhatja jövőbeli családi életüket?
4. Mi a diákok álláspontja a karrier és család fontosságáról, összehangolásáról és időzítéséről?
5. Milyen különbségek vannak a fenti kérdésekben a diákok neme és családi állapota szerint?

Az adatok feldolgozása az SPSS programcsomaggal történt. A módszereink konjunktancia táblák, varianciaelemzés és feltáró faktorelemzés voltak. A hallgatók család- és karrierterveit ebben a tanulmányban elsősorban a demográfiai mutatók tükrében vizsgáljuk, mivel a munkahely keresésekor inkább ezek a tulajdonságok nyilvánvalók a leendő munkaadóknak, és például a diákok társadalmi háttéréről nincs információjuk. Mivel a minta életkor szerint viszonylag homogén, csak a nem és a családi állapot szerinti eltéréseket vizsgáljuk. A családi állapot egy kétértékű változó, melynek megoszlása a mintában: 76,4% nőtlen vagy hajadon, 23,6% élettársal él vagy házas. A nemek aránya pedig 21,1% férfi és 78,9% nő, mely mutatja, hogy a szociális képzés egy „nőies” területnek számít.

³ A szociálpolitika MA szak hallgatóit nem kérdeztük le, mivel ott már dolgozó, idősebb hallgatók is voltak, és a kutatásunk témája miatt elsődlegesen a 18–23 éves korosztály elérése volt a cél.

KÖZELKÉP

Kutatási eredmények

1. MI FONTOS JELENLEG A DIÁKOKNAK?

Az első blokkban azt vizsgáljuk, hogy jelenleg mi fontos a diákok számára, ahol az állítások közt szerepelnek a család- és karriertervekre vonatkozó elemek is. A felsorolt 11 állítást 1–5 fokú Likert-skálán értékelhették a diákok. A skálák mintabeli átlagai csökkenő sorrendben a következők voltak (1. táblázat).

1. táblázat. Mi fontos jelenleg a hallgatóknak, az állítások fontossági sorrendben (1–5 Likert-skála átlaga és szórása) (N=90)

Állítások	Átlag	Szórás
Számomra most az a fontos, hogy megfeleljek a saját elvárásaimnak.	4,67	0,52
Számomra most a diploma megszerzése a fontos.	4,61	0,63
Számomra most az a fontos, hogy szakmai kapcsolatokat építsek ki.	3,93	0,92
Számomra most az a fontos, hogy megteremtsem a jövőbeli családi anyagi életem feltételeit.	3,91	1,09
Számomra most az a fontos, hogy a karrieremet építsem.	3,68	1,08
Számomra most az a fontos, hogy jól érezzem magam az egyetemen.	3,67	1,11
Számomra most az a fontos, hogy a barátaimmal legyek.	3,53	1,04
Számomra most az a fontos, hogy megteremtsem a jövőbeli családi érzelmi életem feltételeit.	3,51	1,31
Számomra most az a fontos, hogy a tanulás mellett dolgozzam.	2,72	1,41
Számomra most az a fontos, hogy részt vegyek az egyetemi közösségi életben.	2,61	1,12
Számomra most az a fontos, hogy megfeleljek a szüleim elvárásainak.	2,37	1,16

Forrás: Saját szerkesztés – „A fiatalok életpálya tervei” kutatás (2022)

KÖZELKÉP

Eredményeink szerint átlag alatt volt fontos cél, hogy a hallgató dolgozzon tanulmányai mellett, hogy részt vegyen az egyetemi életben, és hogy megfeleljen szülei elvárásainak. A legfontosabb viszont az, hogy megfeleljen saját elvárásainak (itt legmagasabb az átlag, és a szórás is a legkisebb). Fontos cél még, hogy diplomát szerezzen, szakmai kapcsolatokat építsen ki, és emellett, hogy megteremtse jövőbeli családi élete anyagi feltételeit. Ezt követi a karrierépítés, mint cél. Látható tehát, hogy a családi élet anyagi feltételei és a karrierépítés az inkább fontos célok közt szerepelnek, míg a család érzelmi életének megteremtése valamivel később szerepel a listán.

Nemek szerint csak egy állításnál volt szignifikáns ($p=0,019$) eltérés. A tanulás melletti munkavállalás a szociális területen tanuló nőknek közepesen fontos volt, míg a férfiaknak inkább nem volt fontos cél. Keresztátlás adataink is azt mutatják, hogy a szociális területen tanuló nőknek csak 28%-a, míg a férfiaknak 68%-a nem dolgozik a tanulmányai mellett. Mindez azért érdekes eredmény, mert a korábbi, szintén ebben a térségben zajló kutatások szerint nemenként nem volt eltérés a fizetett munkavállalás gyakoriságában (Fényes 2021).

Szignifikáns ($p=0,039$) eltérés volt azonban abban, hogy – összhangban a várakozásokkal –, az egyedülálló (nőtleget vagy hajadon) hallgatók számára fontosabb volt, hogy a barátaikkal lehessenek és részt vehessenek az egyetemi közösségi életben. A már házas vagy élettársi kapcsolatban élőknek pedig az volt inkább fontos ($p=0,021$), hogy már egyetemi éveik során megteremthessék jövőbeli (vagy jelenlegi) családjuk érzelmi és anyagi biztonságát.

A 11 állítás mentén feltáró faktorelemzést is végeztünk⁴, melynek során négy faktor rajzolódott ki (a faktorsúlyokat lásd a 2. táblázatban).

⁴ Maximum likelihood módszer, varimax rotálás, 5 iteráció. A négy faktor által magyarázott szórás 54,7%, a kommunalitások 0,25 feletti, diplomaszerezés fontossága változót ki kellett hagyni, mert 0,25 alatti volt a kommunalitása.

KÖZELKÉP

2. táblázat. Mi fontos jelenleg a hallgatónak? A feltáró faktorelemzés eredményei (faktorsúlyok, vastagon 0,5 felett⁵)

Állítások	Egyetemi élet központú faktor	Családi élet központú faktor	Karrierépítés központú faktor	Fizetett munkavállalás központú faktor
Számomra most az a fontos, hogy jól érezzem magam az egyetemen.	0,706	-0,104	-0,084	-0,071
Számomra most az a fontos, hogy megfeleljek a szüleim elvárásainak.	0,385	0,034	-0,291	-0,154
Számomra most az a fontos, hogy a barátaimmal legyek.	0,614	0,137	0,161	0,238
Számomra most az a fontos, hogy részt vegyek az egyetemi közösségi életben.	0,660	-0,054	0,198	-0,131
Számomra most az a fontos, hogy megteremtsem a jövőbeli családi érzelmi életem feltételeit.	0,090	0,675	0,035	0,034
Számomra most az a fontos, hogy megteremtsem a jövőbeli családi anyagi életem feltételeit.	-0,169	0,982	0,081	-0,010
Számomra most az a fontos, hogy megfeleljek a saját elvárásaimnak.	0,106	0,017	0,605	0,134
Számomra most az a fontos, hogy a karrieremet építsem.	0,029	0,014	0,554	0,246
Számomra most az a fontos, hogy szakmai kapcsolatokat építsek ki.	-0,030	0,120	0,723	-0,169
Számomra most az a fontos, hogy a tanulás mellett dolgozzam.	-0,111	0,027	0,156	0,943

Forrás: Saját szerkesztés – „A fiatalok életpálya tervei” kutatás (2022)

⁵ A szülők elvárásainak való megfelelés az első faktor esetén szerepelt a legmagasabb faktorsúllyal, de nem éri el a 0,5-ös szintet, és ez a szempont volt legkevésbé fontos a diákoknak az első táblázat szerint is.

KÖZELKÉP

Összhangban az itemek egyenkénti vizsgálatával, a fizetett munka központú faktor a nők esetén szignifikánsan ($p=0,018$) átlag feletti, míg a férfiak esetén átlag alatti, a családközpontú faktor pedig a már házas vagy élettársi kapcsolatban élő hallgatók körében szignifikánsan ($p= 0,013$) átlag feletti, míg az egyedülállók körében átlag alatti. A feltáró faktorelemzés rámutat arra, hogy a család anyagi és érzelmi életének fontossága egy mutatóba rendeződik, illetve a karriercélok összekapcsolódnak a szakmai kapcsolatépítéssel, valamint hogy a diák a saját elvárásainak feleljen meg, ami a leendő munkáltatóknak is fontos szempont lehet.

2. MIT JELENT A KARRIER, ÉS MI BEFOLYÁSOLJA AZT A DIÁKOK SZERINT?

A következőkben azt vizsgáljuk, hogy a diákok szerint mi a karrier. A nyitott kérdés (mit jelent a karrier?) kézi kódolása során az első helyen a megélhetés, munka, pénz szerepelt (31 fő), ezt követi a szakmai fejlődés és pálya (24 fő), végül 10 fő említette az önmegvalósítást, önkiteljesedést és az életstílushoz való kapcsolódást. A hagyományos vertikális előre jutást csak 5 fő tekintette a karrier elsődleges jegyének. Szintén 5 fő említette a másokon való segítséget és az értékrendnek megfelelő munkavégzést, ami a szociális szakma jellegével függhet össze. A presztízst és elismerést, ami a magasan iskolázottak körében kompenzálhatja az esetleges kisebb fizetést csak 3 fő emelte ki, illetve 3-an említették, hogy az egyén magánélete is lehet egyfajta karrier. Látható volt az is, hogy a férfihallgatók valamivel többen tartották fontosnak a hagyományos vertikális előre jutást, nők pedig valamivel többen említették az önkiteljesedést és önmegvalósítást, azonban mindkét nem hasonló arányban tartotta a karriert elsődlegesen megélhetési forrásként.

A 3. táblázatban láthatóak a karrierrel kapcsolatos zárt kérdések fontosság szerint csökkenő sorrendben.

3. táblázat. Mi a fontos a diákoknak a karrierrel kapcsolatban, az állítások fontossági sorrendben (1–5 Likert-skála átlaga és szórása) (N=90)

Állítások	Átlag	Szórás
A karrier megadja az embereknek a szakmai elismerést.	4,19	0,76
A karrier biztosítja az embereknek az anyagi jólétet.	4,12	0,85
A karrier áldozatokkal jár a magánéletben, amit vállalni kell.	3,84	0,92
A karrier révén lehet csak boldog az ember.	1,81	1
A karrier fontosabb, mint a család.	1,59	0,78

Forrás: Saját szerkesztés – „A fiatalok életpálya tervei” kutatás (2022)

KÖZELKÉP

A 3. táblázat szerint a leginkább azzal értettek egyet a diákok, hogy a karrier szakmai elismerést jelent, de majdnem ilyen fontos volt a karrier anyagi vonzata, hogy biztosítsa az emberek számára a megélhetést és a jólétet. Mindez összhangban van azzal, hogy a szociális területen az anyagi megbecsültség valamivel kisebb, mint a szakmai. Azonban a nyitott kérdés esetén láttuk, hogy a 90 diákból mindössze 3 fő tekintette elsődlegesnek a presztízs szempontokat, míg 31 fő megélhetésként, anyagi biztonsággént definiálta a karriert. Erre az ellentmondásra az összegzésben térünk majd vissza.

Kevésbé értettek egyet azzal a diákok, hogy a karrier áldozatokkal jár a magánéletben. Végül inkább nem értettek egyet a diákok azzal, hogy csak a karrier révén lehet boldog az ember vagy, hogy a karrier fontosabb lenne, mint a család. A kérdőív végén szerepelt az a kérdés is, hogy ha választania kellene miről mondana le inkább, a családról vagy a karrierről, és a fentiekkel összhangban a diákok 85%-a a karriert választotta és csak 15%-a jelölte meg a családot, és ebben nem volt különbség sem nemenként, sem a diák családi állapota szerint.

Visszatérve a 3. táblázatban levő állításokra, a diákok családi állapota szerint nem volt egyik esetben sem szignifikáns eltérés, de nemenként már voltak szignifikáns különbségek (4. táblázat).

4. táblázat. A karrierrel kapcsolatos állítások fontossága (1–5 skála átlaga) nemek szerint

	Nők	Férfiak	t-próba szign.
A karrier megadja az embereknek a szakmai elismerést.	4,27	3,89	0,05
A karrier áldozatokkal jár a magánéletben, amit vállalni kell.	3,72	4,32	0,011
A karrier révén lehet csak boldog az ember.	1,7	2,2	0,05

Forrás: Saját szerkesztés – „A fiatalok életpálya tervei” kutatás (2022)

Látható, hogy a nőknek valamivel fontosabb, mint a férfiaknak az az állítás, hogy a karrier megadja az embereknek a szakmai elismerést. Ez egyben azt is jelentheti, hogy a nők inkább tisztában vannak, hogy a szociális területen a szakmai elismerés fontosabb, mint az anyagi. A férfiak pedig inkább egyetértettek azzal, hogy a karrier áldozatokkal jár a magánéletben, amit vállalni kell, összhangban a hagyományos nemi szerepekkel. Végül a lista végén szereplő állítással, hogy csak a karrier révén lehet boldog az ember, a diákok inkább nem értettek egyet, de a férfiak körében valamivel mégis nagyobb a skála átlaga, mint a nőknél, ami szintén arra utal, hogy a férfiak inkább a „kenyérkereső szereppel” azonosulnak.

A következőkben azt vizsgáltuk, hogy milyen tényezők befolyásolhatják a karriert a diákok szerint. A tényezők fontossága csökkenő sorrendben a következő volt (5. táblázat).

KÖZELKÉP

5. táblázat. Mi befolyásolja a karriert, a tényezők fontossági sorrendben
(1–5 Likert-skála átlaga és szórása) (N=90)

Befolyásoló tényezők	Átlag	Szórás
kommunikációs készség	4,57	0,69
szakmai tapasztalat	4,47	0,74
értelmi intelligencia	4,42	0,65
kapcsolatrendszer	4,41	0,73
nyelvtudás	4,17	0,79
érzelmi intelligencia	4,1	0,89
áldozatvállalás	4,06	0,85
pénz	3,73	0,93
utazási hajlandóság	3,7	0,95
diploma minősítése	3,68	1,1
informatikai tudás	3,67	0,94
családi háttér	3,61	1,04
diplomák száma	3,29	1,13

Forrás: Saját szerkesztés – „A fiatalok életpálya tervei” kutatás (2022)

Látható, hogy a karrier esetén fontos, vagy inkább fontos szempont a kommunikációs készség, a szakmai tapasztalat, az értelmi intelligencia, a kapcsolatrendszer, de fontos még a nyelvtudás, az érzelmi intelligencia és az áldozatvállalás is. Valamivel kevésbé számít a diákok szerint a karrier esetén a pénz, az utazási hajlandóság, a diploma minősítése, az informatikai tudás és a családi háttér. Végül legkevésbé fontosnak a diplomák számát tartották a hallgatók. A rangsor összhangban lehet azzal, hogy a diákok nagy része a szociális területen képzelel el karrierjét. A karriert befolyásoló tényezők esetén a férfi és női hallgatók hasonlóan vélekedtek, de a diploma minősítése az egyedülállóak szerint szignifikánsan (0,026) fontosabb, mint a már házasság vagy élettársi kapcsolatban élőknek.

3. MI A CSALÁD, ÉS MI BEFOLYÁSOLJA AZT A DIÁKOK SZERINT?

A továbbiakban a családdal kapcsolatos állításokat értékelték a hallgatók, illetve hogy mi befolyásolja későbbi családi életüket a felsorolt tényezők közül. A nyitott kérdés esetén, hogy mit jelent számukra a család, elég egyöntetű válaszokat adtak a diákok: biztonság, stabil érzelmi háttér, összetartozás, közösség, anyagi és érzelmi segítség, szeretet, nyugalom és béke. Mindezek a lelki jóllét elemei, és tükrözik az érzelmi elismerést is. A családdal kapcsolatos zárt kérdések fontossági sorrendben a 6. táblázatban láthatók.

KÖZELKÉP

6. táblázat. Mi a fontos a diákoknak a családdal kapcsolatban, az állítások fontossági sorrendben (1–5 Likert-skála átlaga és szórása) (N=90)

Állítások	Átlag	Szórás
A család megadja az embereknek az érzelmi elismerést.	4,37	0,81
A család biztosítja az embereknek a lelki jólétet.	4,34	0,95
A család fontosabb, mint a karrier.	3,88	1,3
A család révén lehet csak boldog az ember.	3,71	1,14
A család áldozatokkal jár a szakmai életben, amit vállalni kell.	3,63	0,95

Forrás: Saját szerkesztés – „A fiatalok életpálya tervei” kutatás (2022)

Összevetve a karrierrel kapcsolatos állításokkal kirajzolódik, hogy a diákok szerint első helyen a család áll, és a karrier csak másodlagos. Amellett, hogy a diákok erősen egyetértettek azzal, hogy a család megadja az embernek az érzelmi elismerést és biztosítja a lelki jólétüket, azzal is inkább egyetértettek, hogy a család fontosabb, mint a karrier, a család révén lehet csak igazán boldog az ember és a család áldozatokkal jár a szakmai életben, amit vállalni kell. Mindezen állításokkal kapcsolatban tehát a diákok körében nagy az egyetértés, és nem volt ebben eltérés a diákok neme vagy családi állapota szerint sem.

A következőkben azokat a tényezőket vizsgáljuk, melyek befolyásolhatják a diákok jövőbeli (vagy esetleg jelenlegi) családi életét (7. táblázat).

7. táblázat. Mi befolyásolja a jövőbeli családi életét, a tényezők fontossági sorrendben (1–5 Likert-skála átlaga és szórása) (N=90)

Befolyásoló tényezők	Átlag	Szórás
érzelmi intelligencia	4,53	0,753
kommunikációs készség	4,27	0,859
értelmi intelligencia	4,22	0,926
áldozatvállalás	4,12	0,885
pénz	3,8	1,134
karrierlehetőség	3,49	0,997
kapcsolati rendszer	3,37	1,258
utazási hajlandóság	3,33	0,994
szülők	2,91	1,135
nyelvtudás	2,62	1,361
szakmai tapasztalat	2,51	1,4
diploma minősítése	2,38	1,259
diplomák száma	2,18	1,195

Forrás: Saját szerkesztés – „A fiatalok életpálya tervei” kutatás (2022)

KÖZELKÉP

A legfontosabb szempont az érzelmi intelligencia, a kommunikációs készség, de fontos az értelmi intelligencia, az áldozatvállalás és a kapcsolatrendszer is. Ezek a karrier esetén is az inkább fontos szempontok közt szerepeltek. A jövőbeli családi életet tekintve fontos még a karrierlehetőség befolyása is. A pénz is inkább fontos volt, akárcsak a karrier esetén, az utazási hajlandóság azonban itt kevésbé számít. Emellett a szülők hatását a jövőbeli családi életre viszonylag kicsire értékelik a diákok. A szakmai tapasztalat és a nyelvtudás a karrier esetén fontos szempont volt, de itt – érthető módon – inkább nem volt fontos. A legkevésbé fontosnak a diplomák számát tartották a hallgatók, akárcsak a karrier esetén, de ebben az esetben a diploma minősítése sem volt fontos szempont. A diákok családi állapota szerint nincs különbség az egyik tényező fontosságának megítélésében sem, nemek szerint azonban a férfiak szerint jobban befolyásolhatja jövőbeli családi életet a kapcsolatrendszer, a nyelvtudás és a szakmai tapasztalat, mint a nők szerint, összhangban a tradicionális nemi szerepekkel (lásd a 8. táblázatot).

8. táblázat. A családi életet befolyásoló tényezők fontossága (1–5 skála átlaga) nemek szerint

	Nők	Férfiak	t-próba szign.
Kapcsolatrendszer	3,17	4,11	0,003
Nyelvtudás	2,44	3,26	0,019
Szakmai tapasztalat	2,32	3,21	0,013

Forrás: Saját szerkesztés – „A fiatalok életpálya tervei” kutatás (2022)

4. A KARRIER ÉS A CSALÁD FONTOSSÁGA, ÖSSZEEGYEZTETHETŐSÉGE ÉS IDŐZÍTÉSE

A továbbiakban néhány, a karrier és magánélet összehangolásával kapcsolatos állítást is értékelték a diákok. Ugyan kutatásunk alanyai jelenleg egyetemisták, de kíváncsiak voltunk milyen prioritásokat állítanak fel a munka és a magánélettel kapcsolatban.

9. táblázat. Egyetértés a karrier és a család összehangolásával kapcsolatos állításokkal, fontossági sorrendben (1–5 Likert-skála átlaga és szórása) (N=90)

Állítások	Átlag	Szórás
Számomra a család lelki jóléte fontosabb, mint az anyagi jóléte.	3,8	0,902
Az ember számára a karrier és a család ugyanolyan fontos.	3,23	1,227
Számomra a karrierépítés családi áldozatokkal jár.	2,96	1,038
A család lelki jólétét csak karrier lemondással lehet biztosítani.	2,3	0,953
A családot és a karriert nem lehet összeegyeztetni.	1,99	1,033

Forrás: Saját szerkesztés – „A fiatalok életpálya tervei” kutatás (2022)

KÖZELKÉP

A 9. táblázat szerint a legnagyobb egyetértés azzal kapcsolatban volt, hogy a család lelki jóléte fontosabb, mint az anyagi, és hogy a karrier és a család egyformán fontos. Inkább nem értettek egyet viszont azzal a diákok, hogy család lelki jólétét csak karrierlemondással lehet biztosítani, és hogy a családot és a karriert nem lehet összeegyeztetni. Arról, hogy a karrierépítés családi áldozatokkal jár megoszlottak a vélemények, a 2,96-os átlag az igen-is meg nem-is választ tükrözi. Az állításokkal való egyetértésben nem voltak szignifikáns különbségek a diákok neme és a családi állapota szerint.

A karrierépítés időzítését tekintve a diákok hatoda jelölte meg a 20–25 éves kort, valamivel több mint fele a 26–30 éves kort és csak harmaduk a 31 év feletti kort, és ebben nem volt különbség nemenként vagy családi állapot szerint. A családalapítást azonban kicsit későbbre tervezik a diákok. A diákok majdnem fele jelölte meg a 26–30 éves kort, és szintén majdnem fele a 31–35 éves kort, és csak páran tették ezt korábbi vagy későbbi időpontra, illetve ebben sem volt eltérés nemek vagy családi állapot szerint. Végül, hogy mikor lesz a legnehezebb összehangolni a munkát és a magánéletet, a fentiekkel összhangban, a diákok harmada a 26–30 éves kort, valamivel több, mint fele a 31–35 éves kort, és hatoda a 36–40 éves kort jelölte meg. Ez utóbbi arányok szintén nem tértek el nemenként vagy családi állapot szerint.

Összegzés

Dolgozatunkban a szociális területen tanuló egyetemisták karrier- és családterveit vizsgáltuk egy feltáró pilotkutatás tükrében Magyarország második legnagyobb egyetemén. A vizsgálatunk indoka, hogy az egyetemisták leendő munkáltatóinak ismerniük kell a hallgatók munkavállalási és magánéleti terveit, mivel a hagyományos szervezeten belüli, vagy esetleg szervezetek közötti vertikális előrelépés (Arthur – Khapova – Wilderom 2005) mellett az önvezérelt „protein” (Hall 1976, 1996, 2002) karrierelképzelés vált uralkodóvá. Ennek középpontjában a karrier egyéni értelmezése és az egyén értékeinek való megfelelése áll. Emellett a karrier- és a családtervek együttes vizsgálata kutatásunkban rokon a „kaleidoszkóp karrier” modellel (Sullivan – Mainiero 2007) is, mely szerint az egyén többek között a magánéleti terveihez is igazítja saját karrierjét.

Eredményeink szerint a karrier jelentése a diákok számára elsősorban megélhetési forrás és szakmai fejlődés, de önkiteljesedést, önmegvalósítást (önvezérelt „protein” karriertípus), (Hall 1976, 1996, 2002) is többen említették (elsősorban a női hallgatók). A hagyományos vertikális feljebb jutást (Arthur – Khapova – Wilderom 2005) viszonylag kevesen említették a karrier jelentése során (és inkább a férfi hallgatók), feltehetőleg a szociális terület elsődlegesen segítő jellege, és a kisebb várható jövedelmek miatt.

Érdekes eredmény, hogy a karriert, mint szakmai és társadalmi elismerést, a nyitott kérdésben alig említették a diákok, azonban a zárt kérdésben a karrier presz-

KÖZELKÉP

tíz szempontjait még valamivel fontosabbnak is vélték, mint az anyagi vonzatot. Ez utóbbi eredmény összhangban van azzal, hogy a szociális szakmában, illetve általában a közszférában alacsonyabbak a bérek, mint a versenyszférában (Feith – Kovácsné – Balázs 2006, Belényesi 2013). További magyarázat erre, hogy egyetemista populációról van szó, és a Sonda Ipsos korábban bemutatott kutatása szerint a karrier presztízs-szempontjai a magasabban iskolázott fiatalok körében hangsúlyosabbak. Azonban az, hogy a nyitott kérdésben a karrier anyagi vonzata jóval fontosabb volt, mint a szakmai és társadalmi elismerés, azt is jelentheti, hogy a diákok később elhagyhatják a szociális területet, és inkább a versenyszférában keresnek állást a magasabb bérek miatt. Emellett, ahogy már írtuk, a vizsgált hallgatói populáció társadalmi háttere viszonylag kedvezőtlen más régiókban fekvő egyetemekhez vagy más szakokhoz képest, és az alacsonyabban iskolázott, rosszabb anyagi körülmények között élő szülők gyermekei körében fontosabbak lehetnek az anyagi, mint a presztízs szempontok a karriert tekintve, a materiálisabb értékrendjük és az eltérő munkaértékek miatt (Bocsi 2015).

A karrierre ható tényezők megítélése során a diákok nagyon fontosnak tartották a szakmai tapasztalatot, és mivel jelenleg még tanulnak, ezeket pl. a szakmai gyakorlatok, valamint a tanulás melletti fizetett- és önkéntes munkavállalás során szerezhetik meg. A szakirodalom (Soós 2007) is rámutat arra, hogy a fiataloknál is elvárás a munkáltatók részéről a többéves munkatapasztalat, de ez nem mindig áll rendelkezésre. A kapcsolatrendszer hatását szintén nagyon fontosnak tartották a karrierre, összhangban a szakirodalommal (Wolff – Moser 2009, Granovetter 1973, Karcsics 2008). A Judge és szerzőtársai (1995) modelljében szereplő humántőke tényezők közül a nyelvtudást tartották inkább fontosnak, a diploma minősítése és az informatikai tudás szerepe csak másodlagos volt.

További eredmény, hogy a diplomák számát nem tartották fontos tényezőnek a karrier szempontjából, feltehetőleg mivel jelenleg az első (esetleg második, mester-szakos) diplomájuk megszerzése a fő feladatuk. A pszichológiai kompetenciák közül a kommunikációs készséget és az értelmi intelligenciát tartották legfontosabbnak, míg az érzelmi intelligencia csak közepesen fontos szempont volt. A Judge és szerzőtársai (1995) kutatásában szereplő motivációkat tekintve, az áldozatvállalás is megjelent, mint a karrierre ható tényező, feltehetőleg a család és karrier összehangolásának esetleges nehézsége és a szociális szakma jellege miatt. Végül a családi háttér hatását nem tartották fontosnak a hallgatók, szemben a Sonda Ipsos kutatásban megkérdezett fiatalokkal, feltehetőleg mivel itt csak egyetemisták szerepelnek, és a társadalmi háttérük is viszonylag kedvező.

A fiatalok véleménye viszonylag egységes volt a család jelentését tekintve, és elsősorban az érzelmi biztonságot és a lelki jóllétet emelték ki. Összhangban Englerrel (2018, 2020), a családalapítás fontos (bár nem a legfontosabb) feltétele a diákok szerint a karrier, a megfelelő anyagi háttér és a kapcsolatok. Emellett a család esetén mind az érzelmi, mind az értelmi intelligenciát fontosnak tartották a hallgatók,

KÖZELKÉP

valamint a jó kommunikációs készséget és az áldozatvállalást is. Emellett Englerrel (2018, 2020) összhangban jellemző a diákokra, hogy a szüleik hatását a jövőbeli családi életükre csekélynek vélik. Végül a nyelvtudás, a szakmai tapasztalat, a diplomák minősítése és száma nem volt fontos tényező a jövőbeli családi élet szempontjából.

További eredményünk, hogy a vizsgált szociális területen tanulóknak általában fontosabb volt a család mint a karrier, akárcsak a magyarországi egyetemistáknak (Engler 2018, 2020), illetve a magyarországi felnőtt népességnek (Tóth 2004). Az eredmény háttérében állhat az is, hogy – ahogy már írtuk – mintánkban felülreprezentáltak a hátrányos helyzetű diákok, akikre még inkább jellemző a családcentráltság (Engler 2011, Ceglédi 2018).

Az időzítést tekintve, összhangban Mohácsi és Juhász (2017) eredményeivel, a karrierépítés időben kissé megelőzte a családalapítást a fiatalok terveiben, bár elég nagy azok aránya is, akik ezt párhuzamosan tervezik (összhangban az orvostanhallgató nőkkel kapcsolatos kutatás eredményeivel (Feith – Kovácsné – Balázs 2006). Annak háttérében, hogy pilotkutatásunkban sokan voltak azok, akik a családalapítást és a karrierépítést egy időben tervezik az is állhat, hogy az országos átlagnál itt több a hátrányos helyzetű diák, akik közül sokan, Ceglédi (2018) eredményeivel összhangban, már egyetemi évek alatt is tartós párkapcsolatban élnek.

Eredményeink azt is mutatták, hogy a diákok viszonylag optimisták a karrier és család összeegyeztetésével kapcsolatban és ebben nem volt szignifikáns eltérés a diákok neme és családi állapota szerint. További eredmény, hogy annak ellenére, hogy a nemi szerepfelfogások egyre szimmetrikusabbá válnak az egyetemisták körében (Fényes – Pusztai 2020), a mintánkban levő férfiak inkább a hagyományos kenyérkereső szereppel azonosultak, és válaszaikban hangsúlyosabbak voltak a karriercélok, mint a nőknél. Ezzel összhangban, azzal az állítással, hogy a fiatalok számára fontosabb a karrier, mint a család a férfiak inkább egyetértettek, mint a nők. Az eredmény háttérében az is állhat, hogy a mi kutatásunk populációjában több a hátrányos helyzetű diák, akik körében általában kisebb a modern nemi szerepek elfogadottsága.

A diákok családi állapota szerint a család és karrier fontosságában azonban nem voltak eltérések, sőt furcsa módon még annak időzítésében sem. A karrier és családalapítás időzítésében nemenként sem voltak eltérések.

A kutatás korlátja, hogy pilotkutatásunkban ugyan a célzott populáció 60%-át sikerült elérni, de az eredményeket csak az adott egyetem szociális területen tanuló hallgatóira lehet általánosítani, ahol viszonylag magas a hátrányos helyzetű hallgatók aránya. Kutatásunk másik korlátja, hogy egy feltáró pilotvizsgálat nem alkalmas hipotézisek tesztelésére, ezt nagyobb, esetleg több egyetemre is kiterjedő valószínűségi mintán lehet majd megvalósítani. További terveink között szerepel a téma kvalitatív interjú vizsgálata, mivel egy kérdőíves lekérdezés nem alkalmas a mélyebb összefüggések feltárására. Továbbá tervezzük, hogy ebben a mintában összevetéseket végezzünk a diákok társadalmi háttere szerint, mivel vannak erre vonatkozó

KÖZELKÉP

adataink is, valamint a frissebb évfolyamok bevonásával növelni szeretnénk pilotkutatásunk elemszámát is.

Kutatásunk fontos tanulsága a leendő munkáltatók felé, hogy érdemes a fiatalok karrier- és családterveihez igazítaniuk HR-stratégiájukat. Eredményeink rámutatnak arra is, hogy a legfontosabb a diákoknak, hogy megfeleljenek saját elvárásaiknak, és a feltáró faktorelemzés szerint a diákok karriercéljai, a szakmai kapcsolatépítés mellett a saját elvárásoknak való megfeleléssel kapcsolódtak össze. Mindez összhangban van a modern karriermodellekkel (elsősorban az önvezérelt, proteín karrierkoncepcióval, és a „kaleidoszkóp karrier” modellel). Kutatásunk arra is rámutat, hogy a diákok karriercéljai már az egyetem alatt hangsúlyosak, és a karrierjük építését már ekkor meg tudják kezdeni például a diákmunkák által. Jó lehetőség emellett a manapság egyre népszerűbb duális képzések bevezetése is, ahol még inkább megismerkedhetnek a fiatalok a munka világával, és realisabb karrierterveket szőhetnek, mint a tapasztalatok hiányában. Ahogy láttuk az elemzésben, a diákok érzékelik a szakmai tapasztalatok fontosságát a karrierre, így a fenti találkozások a munka világával segíthetik a diákokat azzal is, hogy a munkatapasztalatokat feltűnethetik életrajzukban, ami előnyt jelent számukra a munkaerőpiacon.

Kutatásunk további tanulsága, hogy a fiatalok nemi szerepfelfogása ugyan változóban van (Fényes – Pusztai 2020), de vizsgálatunk szerint ezen a „nőiesnek” számító képzési területen, ahol arányaiban több a hátrányos helyzetű hallgató, a férfiak inkább a hagyományos nemi szerepeknek akarnak megfelelni. Érdekes azonban, hogy az, hogy a hallgató egyedülálló, vagy kapcsolatban van, ez nem befolyásolta sem a család és karrier fontossági sorrendjét, sem azok időzítését. Eszerint tehát a kapcsolatban lévő hallgatók sem helyezik időben előrébb a családalapítást, illetve a család fontossága is hasonló, mint a teljes mintában. Érződik emellett a diákok körében egyfajta naivitás is, hogy nem érzik a család és karrier összehangolásának nehézségeit, melynek oka, hogy még nincsenek ezzel kapcsolatos tapasztalataik, illetve nem szembesültek azzal sem, hogy ez a nők számára még jelenleg is nehezebb, mint a férfiaknak.

Irodalom

- Acker, J. (1990): Hierarchies, jobs, bodies: A theory of gendered organizations. *Gender & Society* 4(2): 139–158.
- Arthur, M. B. – Khapova, S. N. – Wilderom, C. P. (2005): Career success in a boundaryless career world. *Journal of Organizational Behavior* 26(2): 177–202. doi.org/ 10.1002/job.290
- Belényesi E. (2013): Karrier a közszektorban vs. szektorfüggő vezetői karrier? *Új Magyar Közigazgatás* (5): 1–14.
- Bocsi V. (2015): *A felsőoktatás értékmetszetei*. UMK, Budapest.

KÖZELKÉP

- Bocsi V. (2018): Karrier családdal vagy karrier egyedül? In: Engler Á. (szerk.): *Család és karrier. Egyetemi hallgatók jövőtervei*. Oktatókutatók könyvtára 3. Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ, Debrecen, 85–110.
- Brousseau, K. R. – Driver, M. J. – Eneroth, K. – Larson, R. (1996): Career pandemonium: Realigning organizations and individuals. *Academy of Management Perspectives* 10(4): 52–66.
- Ceglédi T. (2018): A karriernek alárendelt magánélet vagy a karrierhez nélkülözhetetlen magánélet? In: Engler Á. (szerk.): *Család és karrier. Egyetemi hallgatók jövőtervei*. Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ, Debrecen, 60–85.
- Czibere I. – Csoba J. (2011): A nők munkaerő-piaci hátrányai. In: Csoba J. (szerk.): *Munkaerő-piaci változások, leszakadó társadalmi csoportok*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 114–132.
- Czibere I. (2008): *Gender ABC*. Debrecen, Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszék. <https://mek.oszk.hu/13000/13058/13058.pdf> (Letöltve: 2023. 11. 05.)
- Dessler, G. – Sutherland, G. – Cole, N. D. (2005): *Human resources management in Canada*. Toronto, ON, Canada: Pearson Education Canada
- Engler Á. (2011): Tanulmányi pályafutás a magánéleti tervek tükrében. *Új Pedagógiai Szemle* 2011/11–12, 173–182.
- Engler Á. (2014): Dilemmák felsőfokon – hallgatók családalapítási tervei. *Kapocs* 13(1): 17–25.
- Engler, Á. (2018): *Future plans for university students*. Center for Higher Education Research and Development, Debrecen.
- Engler, Á. (2020): *Career Path and Family Life*. Ruzomberok, Verbum.
- Feith H. J. – Kovácsné Tóth Á. – Balázs P. (2006): Az ötödéves orvostanhallgató-nők karrier- és családtervei. *Lege Artis Medicinae* 16(6): 585–589.
- Fényes, H. – Mohácsi, M. – Pallay, K. (2021): Career consciousness and commitment to graduation among higher education students in Central and Eastern Europe. *Economics & Sociology* 14(1): 61–75.
- Fényes, H. – Mohácsi, M. – Pusztai, G. (2021): The Types and Predictors of Career Consciousness among Higher Education Students. *Journal of Economic Sociology* 22(5): 151–170. DOI: 10.17323/1726-3247-2021-5-152-171
- Fényes, H. (2021): Paid Work alongside Higher Education Studies as an Investment in Human Capital. *CEPS Journal* 11(2): 231–250. DOI: 10.26529/cepsj.691.
- Fényes, H. – Pusztai, G. (2020): Nemi szerepattitűdök és vallásosság a felsőoktatási hallgatók körében. *Szociológiai Szemle* 30(3): 49–69.
- Granovetter, M. S. (1973): The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78(6): 1360–1380.

KÖZELKÉP

- Hall, D. T. (1976): *Careers in organizations*. Glenview, IL, Scott, Foresman.
- Hall, D. T. (1996): Protean careers of the 21st century. *The Academy of Management Executive* 10(4): 8–16. doi.org/10.5465/ame.1996.3145315
- Hall, D. T. (2002): *Careers in and out of organizations*. Foundations for Organizational Science, Sage.
- In, J. (2017): Introduction of a pilot study. *Korean Journal of Anesthesiology*, 70(6): 601–605.
- Judge, T. A. – Cable, D. M. – Boudreau, J. W. – Bretz Jr, R. D. (1995): An empirical investigation of the predictors of executive career success. *Personnel Psychology* 48(3): 485–519.
- Kapitány B. (2002): Gyermekvállalási kedv Magyarországon. In: Pongrácz T. – Spéder Zs. (szerk.): *Népesség – értékek – vélemények*. KSH Népességtudományi Kutatóintézet, Budapest, 23–34.
- Karcsics É. (2008): A karrier fogalma, tényezői és vonzereje egy 2001–2006 közötti hallgatói felmérés tükrében. *Tudásmenedzsment: A Pécsi Tudományegyetem TTK Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézetének periodikája* 9(1): 85–91.
- Kaufman, G. – Goldscheider, F. (2007): “Do Men „Need” a Spouse More than Women?: Perceptions of the Importance of Marriage for Men and Women.” *The Sociological Quarterly* 48(1): 29–46. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2010.01924.x>
- Koncz K. (2011): A munkaerőpiac nemek szerinti szegregációjának jellemzői, mechanizmusa és következményei (The features, mechanism and results of gender-based segregation on the labour market). *Közgazdasági Szemle* 58(1): 74–94.
- Lovász A. – Cukrowska-Torzewska E. – Szabó-Morvai Á. (2018): Karrier gyermekvállalás előtt és után. In: *Munkaerőpiaci tükrök 2017*. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, 161–163.
- Makay Zs. – Domokos T. (2018): Társadalmi újratermelés – a magyarországi ifjúság demográfiai folyamatai. In: Székely L. (szerk.): *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*. Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Kutatópont Kft., Budapest, 77–106.
- Mohácsi M. – Juhász T. (2017): Karrier- és családtervezési kérdések feltárása nappali tagozatos egyetemi hallgatók körében empirikus vizsgálat alapján. In: Resperger R. – Czeglédy T. (szerk.): *Geopolitikai stratégiák Közép-Európában [nemzetközi tudományos konferencia, Sopron, 2017. november 9.]*: Tanulmánykötet. Soproni Egyetem Kiadó, Sopron, 379–389.
- Mucić, M. – Devedžić, M. (2018): “Marriage postponement with male population in the Republic of Serbia.” *Zbornik Matice Srpske Za Drustvene Nauke* 167, 489–498. 10.2298/ZMSDN1867489M

KÖZELKÉP

- Nagy B. (1997): „Karrier női módra” In: Lévai K. – Tóth I. Gy. (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről, 1997*. TÁRKI, Munkaügyi Minisztérium Egyenlő Esélyek Titkársága, Budapest, 35–51.
- Nagy B. (2005): Nők a vezetésben. In: Nagy I. – Pongrácz T. – Tóth I. Gy. (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és a férfiak helyzetéről*. TÁRKI Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium, Budapest, 44–56.
- Pongrácz T-né – S. Molnár E. (2011): Nemi szerepek és a közvélemény változásának kölcsönhatása. In: Nagy I. – Pongrácz T. (szerk.): *Szerepváltozások: jelentés a nők és férfiak helyzetéről*. TÁRKI – Nemzeti Erőforrás Minisztérium, Budapest, 192–206.
- Pusztai G. – Fényes H. – Engler Á. (2022): The Effect of Socioeconomic Status and Religiosity on Hungarian Young Adults' Marriage Behavior. *Journal of Social Studies Education Research* 13(4): 78–96.
- Schein, E. H. (1996): Career anchors revisited: Implications for career development in the 21st century. *Academy of Management Perspectives* 10(4): 80–88.
- Somlai P. – Tóth O. (2002): A házasság és a család változásai az ezredforduló Magyarországon. *Educatio* 11(3): 339–349.
- Somlai P. (2013): *Család 2.0. Együttélési formák a polgári családtól a jelenkorig*. Napvilág Kiadó, Budapest.
- Sonda Ipsos (2012): Min múlik a karrier. https://szimpatika.hu/cikkek/3681/min_mulik_a_karrier (Letöltve: 2023. 01. 20.)
- Soós, J. K. (2007): Karrier összehangolása egyéni és szervezeti szinten. *Munkaügyi Szemle* 2007/4: 20–24.
- Sullivan, S. E. – Mainiero, L. (2007): Kaleidoscope Careers: Benchmarking Ideas for Fostering Family Friendly Workplaces. *Organizational Dynamics* 36(1): 45–62.
- Super, D. E. (1984): A life-span, life space approach to career development. In: Brown, D. – Brooks, L. (eds.): *Career Choice and Development*, Jossey-Bass, San Francisco. 192–234.
- Sztáray-Kézdy É. – Drjenovszky, Z. (2021): Hungarian Stay-at-Home Fathers: A New Alternative for Family Wellbeing. *Social Sciences* 10: 197. DOI: 10.3390/socsci10060197
- Teichler, U. (2011): Bologna – Motor or Stumbling Block for the Mobility and Employability of Graduates? In: Schomburg, H. – Teichler, U. (eds.): *Employability and Mobility of Bachelor Graduates in Europe. Key Results of the Bologna Process*. Boston, Taipei: Sense Publishers Rotterdam, 3–42. DOI: 10.1007/978-94-6091-570-3_1
- Tóth, O. (2004): The Hungarian family. *Families in Eastern Europe* 5, 121–139. Emerald Group Publishing Limited

KÖZELKÉP

- Tucker, M. B. (2002): "Marital values and expectations in context" In: Waite, J. – Bachrach, C. – Hindon, M. – Thomson, E. (eds.): *The ties that bind: perspectives on marriage and cohabitation*. Walter de Gruyter, New York, 166–187.
- Tuckman, B. (1974): An Age-Graded Model for Career Development Education. *Journal of Vocational Behavior* 4(2): 193–212. doi.org./10.1016/0001-8791(74)90104-3
- Wahhaj, Z. (2018): "An economic model of early marriage." *Journal of Economic Behavior and Organization* 152, No C:147–176. 10.1016/j.jebo.2018.06.001
- Wolff, H. G. – Moser, K. (2009): Effects of networking on career success: a longitudinal study. *Journal of Applied Psychology* 94(1): 196.